

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
INSTITUTUL DE ISTORIE ECLEZIASTICĂ
„NICOLAE BOCȘAN”

Ioan-Vasile Leb
Gabriel-Viorel Gârdan
Marius Eppel
Emilian-Iustinian Roman
Mircea-Gheorghe Abrudan

**Instituții ecleziastice ortodoxe.
Izvoare legislative bisericești și laice
(sec. XVIII-XX)**

– volumul II –

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
2022

Cuprins

Gabriel-Viorel Gârdan, <i>Instituția episcopatului în lumina legislației bisericești din secolul al XIX-lea</i>	7
Notă asupra ediției	50
1. Legea pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți, precum și a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române (1872).....	53
2. Regulamentul interior al Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române (1873)	60
3. Regulament pentru atribuțiunile de precădere ale mitropolitului primat al României (1873)	66
4. Regulament pentru aranjarea arhierilor locotenenți pe eparhii (1873)	69
5. Regulament pentru disciplina bisericească (1873)	72
6. Regulament pentru disciplina monahală (1873)	86
7. Regulament de procedură în materii de judecată bisericească (1873)	106
8. Regulament pentru mijloacele de întreținere a clerului (1875)	114
9. Regulament pentru alegerea arhierilor titulari sau locotenenți (1875)	120
10. Regulamentul afacerilor interne pentru Sinodul arhidiecezan al Bisericii greco-orientale române din Transilvania (1879)	125
11. Regulament pentru administrarea și controlarea averilor bisericești din arhidieceza greco-orientală română a Transilvaniei (1880)	134

12. Regulament pentru relațiunile bisericesti ale clerului ortodox român cu alte confesiuni și cu necredincioșii (1881)	141
13. Statutul sinodal al Mitropoliei greco-orientale a Bucovinei și Dalmației (1884)	145
14. Regulament pentru buna conduită a clerului în genere (1884)	151
15. Regulament pentru procedura la alegerea de protopresbiter (1888)	164
16. Prima versiune a Legii clerului mirean și a Seminariilor (1893)	171
17. Regulament pentru aplicarea art. 9 (10 în Legea Consistoriului) modificat, din Legea de la 1872 pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor, cum și a constituirii Sfântului Sinod (1896)	185
18. Legea pentru înființarea și organizarea Casei Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române (1902) ...	188
19. Regulament pentru parohii în provincia mitropolitană a Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria și Transilvania (1909)	196
20. A doua versiune a Legii clerului mirean și a seminariilor (1906 cu modificările din 1909)	215
21. Regulament pentru punerea în aplicare a Legii asupra clerului mirean și seminariilor (1906)	243
22. Legea Consistoriului (1909 cu modificările din 1911)	249
23. Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române (1925)	259
24. Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române (1925)	274

Instituția episcopatului în lumina legislației bisericești din secolul al XIX-lea¹

pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan

I. Prolegomene teologice, canonice și istorice

Dumitru Stăniloae, sintetizând învățătura Bisericii Ortodoxe despre episcop, consideră că acesta este reprezentantul deplin al lui Hristos, Arhiereul unic și unificator². Fiecare episcop este capul unei Biserici locale, „capul plinătății lui Hristos”³. Hristos îl investește pe acesta nu numai cu harisma și cu răspunderea săvârșirii Sfințelor Taine care pot fi săvârșite de orice preot, ci și a Tainei Hirotoniei, pentru ca toți preoții să-și aibă preoția prin acesta și să stea sub ascultarea lui. Dacă Hristos face prin sfințire pe un preot organ și chip văzut al Său în săvârșirea celorlalte Taine, pe episcop îl face organ și chip văzut al Său și în sfințirea organelor văzute prin care săvârșește celelalte Taine. De aceea, episcopul este prin excelență reprezentantul văzut al lui Hristos și lucrează „în voința lui Iisus Hristos”⁴. Întrucât Biserica este în chip nevăzut în Hristos, ea este în chip văzut în episcop, organul

---

¹ Reluăm aici cu mici modificări textul publicat inițial în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, anul LV, 2010, nr. 2, pp. 85-108.

² Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, ediția a II-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 101.

³ Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuvântarea 2*, 99, PG 35, col. 501.

⁴ Sf. Ignatie Teoforul, *Epistola către Efeseni*, 3,1-2, în *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. pr. dr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, pp. 189-190.

Lui plenar. Sfântul Ciprian al Cartaginei exprimă foarte clar acest aspect când afirmă legătura intrinsecă dintre episcop și Biserică. „Episcopul este în Biserică și Biserica în episcop”⁵. La rândul său, Paladie constată că fără episcop nu poate exista Biserica pentru că fără el, Hristos nu are un organ și un chip văzut prin care să hirotonească organele văzute ale săvârșirii celorlalte Taine, prin care adaugă membri noi la Biserică și întreține viața Bisericii, trupul Său tainic, în unitate.

Poziția unică pe care episcopul o deține în viața comunității euharistice este afirmată încă din secolul al II-lea de către Sfântul Ignatie Teoforul. Dezvoltând teologia slujirii episcopale, Ignatie susține că unde se vede episcopul, acolo să fie și mulțimea credincioșilor, după cum unde este Iisus Hristos, acolo este și Biserica Universală. Fără episcop nu este îngăduit nici a boteza, nici a săvârși euharistia, nimeni să nu facă ceva din cele ce aparțin Bisericii, fără episcop; aceea să se socotească Euharistie sigură, care e săvârșită de episcop sau de cel căruia îi permite el ... E bine să se știe de Dumnezeu și de episcop. ... Episcopul e „chipul Tatălui”⁶.

Rezumând aprecierile vechilor Părinți despre episcop, Dositei al Ierusalimului, în celebra sa mărturisire de credință din secolul al XVII-lea, zice: „Demnitatea episcopului este atât de necesară în Biserică, încât fără el nu poate să fie nici Biserică, nici creștin și nici peste tot să se numească așa. Fiindcă numai episcopul, fiind urmaș apostolic – căci a primit prin succesiune neîntreruptă harul dat lui prin Domnul de a lega și dezlega, prin punerea mâinilor și invocarea Preasfântului Duh - este imaginea vie a lui Dumnezeu pe pământ, și prin împărtășirea cea mai deplină a lucrării Duhului săvârșitor, este izvorul tuturor Tainelor Bisericii catholice, prin care obținem mântuirea. Astfel înțelegem necesitatea lui

---

⁵ Sf. Ciprian, *Scrisoarea 66*, 8.

⁶ Sf. Ignatie Teoforul, *Epistola către Magnezieni*, 4,1; *Epistola către Smirneni*, 8, 1-2; *Epistola către Tralieni*, 3,1; *Epistola către Filadelfieni*, 4,1 în *Scrierile Părinților Apostolici*, pp. 200, 204-205, 215, 222.

în Biserică, precum este pentru viață respirația, iar pentru această lume sensibilă, soarele. [...] Ceea ce este Dumnezeu în Biserica cerească a întâi-născuților și soarele în lume, aceea este și fiecare arhiereu în Biserica sa aparte, deoarece printr-însul se luminează turma lui, se ocrotește și devine templu al lui Dumnezeu”⁷.

Pornind de la aceste considerente teologice, Biserica a codificat în colecția canoanelor sale toate aspectele legate de alegerea, hirotonirea și prerogativele episcopului în viața eparhiei. Nu ne propunem să abordăm aici aceste aspecte. Ne mărginim să trecem în revistă modul alegerii ierarhilor în diferite Biserici locale pentru ca apoi să analizăm situația instituției episcopale în lumina legislației cu caracter eclezial din arealul românesc, în intervalul temporal al secolului al XIX-lea.

II. Alegerea episcopilor în Biserica Ortodoxă Răsăriteană în secolul al XIX-lea⁸

În **Patriarhia Constantinopolului** a funcționat un regulament de alegere a patriarhului, valabil pentru perioada 1860-1923. Conform acestui regulament procedura alegerii decurgea în trei etape: întocmirea listei eligibililor, alegerea a trei candidați și apoi alegerea patriarhului din cei trei candidați. În primele două etape participau și mireni, aceștia având, prin urmare, drept de propunere a candidaților. Alegerea

---

⁷ *Mărturisirea lui Dositei, Patriarhul Ierusalimului, 10*, trad. din limba greacă veche și note de Vasile Loichiță, ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Dragoș Dâscă, Editura Doxologia, Iași, 2019, pp. 35-36.

⁸ Pentru o analiză mult mai complexă a aspectelor pe care noi le prezentăm aici sintetic vezi Paul Brusanowski, *Stat și Biserică în vechea Românie (1821-1925)*, Editura Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2010.

propriu-zisă se făcea în Sinodul arhieresc⁹. În ceea ce-i privește pe eligibili, aceștia erau, pentru tronul patriarhal, toți acei ierarhi care conduseseră o eparhie timp de cel puțin șapte ani și se bucurau de bunăvoința conducătorilor turci. Pentru scaunul arhieresc (mitropoliți și episcopi) erau eligibili aceia care erau clerici de cel puțin cinci ani, cunoșteau limba greacă, turcă și slavonă și aveau titluri teologice¹⁰.

În **Biserica din Rusia**, alegerea se confirma de către țar și hirotonirea se făcea de către Sfântul Sinod¹¹. Mutarea episcopilor dintr-o eparhie în alta era decisă de Sfântul Sinod. Episcopii și mitropoliții erau aleși din clerul care corespundeau cerințelor canonice¹².

În **Biserica greacă**, conform Legii din 1852, episcopii erau numiți de către rege, dintr-o listă de trei candidați propuși de Sfântul Sinod. Vârsta minimă pentru episcopat era de 35 de ani, iar candidații trebuiau să dețină doctoratul în Teologie¹³. Eligibilii trebuiau să fie deja clerici, obligatoriu cetățeni eleni.

În **Biserica sârbă**, până în anul 1879, anul proclamării autocefaliei sale, modul de alegere a fost similar celui din Patriarhia Constantinopolului. După acea dată, toate variantele regulamentelor de alegere au avut ca principiu alegerea mitropolitului Belgradului de către o *Adunare electorală*, din care făceau parte toți membrii Sinodului, toți arhimandriții, toți protopopii, precum și zece laici, aleși dintre marii demnitari ai țării (președintele consiliului de miniștri, ministrul cultelor, președintele și vicepreședintele Camerei, președintele Curții de

---

⁹ Gheorghe Cronț, *Alegerea ierarhilor în Biserica ortodoxă*, București, 1937, pp. 21-24.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 21-22.

¹¹ Constantin Chiricescu, *Privire asupra instituțiunii sinodale în diferite Biserici ortodoxe de răsărit*, București, 1909, p. 36.

¹² *Ibidem*, p. 45.

¹³ Gheorghe Cronț, *Alegerea ierarhilor în Biserica ortodoxă*, pp. 38-40.

casă, președintele Curții de conturi, rectorul Universității și decanul Facultății de Teologie). Arhieriei eparhioți erau aleși de Sfântul Sinod. Dreptul de întărire aparținea regelui. Eligibili erau clerici și mireni. Clericii trebuiau să aibă studii teologice, în timp ce mireni trebuiau să fie sârbi, să aibă domiciliul stabil de cinci ani în Serbia. Mitropolitul era ales dintre episcopii eparhioți, sau dintre episcopii pensionari¹⁴.

În **Mitropolia Transilvaniei**, potrivit Statutului Organic, alegerea mitropolitului revenea *Congresului Național Bisericesc electoral*. Spre deosebire de Congresul Național Bisericesc ordinar acest Congres electoral avea un număr mai mare de membri, respectiv 120. Dintre aceștia jumătate erau din Arhidieceza Sibiului și cealaltă din cele două eparhii sufragane. Episcopii eparhiali erau aleși de Sinoadele eparhiale, alcătuite, potrivit principiului șagunian, din două treimi laici și o treime clerici. Cei aleși trebuiau confirmați de autoritățile imperiale.

În **Mitropolia de Carloviț**, alegerea mitropolitului se făcea de către *Congresul Național Bisericesc*. Episcopii eparhioți erau aleși de către Sinodul episcopesc. Mitropolitul propunea trei candidați, după care sinodalii alegeau. Urma confirmarea din partea monarhului¹⁵.

În **Mitropolia Bucovinei-Dalmației**, mitropolitul era **numit** de către împărat, considerat patron al Bisericii din Bucovina.

În **Exarhatul Bulgariei**, Sfântul Sinod avea pregătită tot timpul o listă a candidaților pentru episcopat. Pe această listă se aflau preoți celibi, conducători de școli teologice, arhimandriți, egumeni de mănăstiri. Toți trebuiau să îndeplinească două condiții: să aibă vârsta peste 30 de ani și studii teologice. Alegerea episcopilor se făcea în *Adunarea eparhială*. Aici participau reprezentanții eparhiei, câte șase din fiecare plasă, din

---

¹⁴ Constantin Chiricescu, *Privire asupra instituțiunii sinodale în diferite Biserici ortodoxe de răsărit*, pp. 42-45.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 39-40.

care jumătate erau clerici și jumătate mireni. Din lista permanentă de candidați erau alese două persoane. Acestea erau supuse apoi aprobării Sinodului. Alegerea Exarhului bulgar decurgea în mod deosebit, dat fiind faptul că exarhatul cuprindea la începutul secolului XX opt eparhii din Bulgaria (devenită independentă abia în 1908) și alte opt eparhii în Macedonia (atunci teritoriu otoman, astăzi în Macedonia și sud-vestul Bulgariei). În aceste condiții exarhul era obligat să-și aibă reședința la Constantinopol. De aceea, alegerea exarhului era realizată de o Adunare electorală specială, alcătuită din ierarhi și câte doi laici, numiți de episcopi din fiecare eparhie. Cel ales trebuia să fie acceptat de Poarta otomană și apoi instituit de principele Bulgariei¹⁶. Dacă eligibilii la scaunul episcopal trebuiau să fie clerici bulgari, cu vârsta peste 30 de ani, cu studii teologice și care avuseseră diverse posturi administrative într-o eparhie timp de cinci ani, pentru demnitatea de Exarh clericul trebuia să fi împlinit vârstă de 40 de ani și să fi administrat o eparhie timp de cinci ani¹⁷.

Mitropolitul **Muntenegrului** era ales de *Sinodul episcopal*, sub președinția episcopului de Zahumlia și Rasia. Erau aleși trei candidați din cler, din care Principele nominaliza pe cel care avea să fie mitropolit¹⁸. În cazul vacanței scaunului episcopal de Zahumlia și Rasia, Sinodul propunea trei candidați domnitorului, dintre care acesta alegea pe unul¹⁹.

Reținem faptul că dincolo de exigențele formulate generic prin trimitere la condițiile prevăzute de sfintele canoane, în funcție de particularitățile fiecărei structuri administrative, exista un nivel de reglementare a procedurilor de alegere. Aceste reglementări asigurau, de regulă, controlul autorită-

---

¹⁶ Gheorghe Cronț, *Alegerea ierarhilor în Biserica ortodoxă*, pp. 40-41.

¹⁷ Constantin Chiricescu, *Privire asupra instituțiunii sinodale în diferite Biserici ortodoxe de răsărit*, p. 46.

¹⁸ Nicodim Milaș, *Dreptul bisericesc oriental*, București, 1915, p. 273.

¹⁹ *Ibidem*, p. 298.

ților politice asupra procesului electoral. Dintre cei care îndeplineau condițiile canonice erau, astfel, aleși și ocupau pozițiile episcopale cei care erau agreeți de autoritatea politică sau, cel puțin, cei care reușeau să obțină recunoașterea ei. Responsabilitatea păstrării canonicității revenea structurilor ecleziastice, în timp ce autoritatea politică era preocupată de păstrarea ierarhului în sfera de influență a acestei autorități.

III. Instituția episcopatului în Țările Române în secolul al XIX-lea

A. Instituția episcopatului în Regulamentele Organice

În iunie 1828, generalul Jeltuhin a instituit două comisii a câte patru membri recrutați din principatul Moldovei și din cel al Țării Românești (doi aleși de către Divan și doi aleși de autoritatea puterii de ocupație), la care s-a adăugat câte un secretar. Misiunea acestora a fost redactarea proiectelor Regulamentelor Organice. Din cauza opoziției interne, comisia și-a început activitatea abia în anul 1829. Sub guvernarea lui Jeltuhin a fost elaborată partea politică a Regulamentelor, partea administrativă fiind definitivată abia în timpul guvernării generalului Pavel Kiselev²⁰.

Comisia a finalizat propunerile la 30 martie 1830. Proiectele au fost duse apoi la Sankt Petersburg, spre a fi analizate și completate de către o comisie româno-rusă. Au fost readuse în țară, unde, sub președinția lui Kiselev, *Adunările naționale Extraordnare de revizie* le-au mai adus câteva modificări, le-au votat și editat în câte trei exemplare (unul pentru Rusia, unul pentru Turcia și unul pentru Principate)²¹.

---

²⁰ Paul Brusanowski, *Stat și Biserică în vechea Românie (1821-1925)*, Editura Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2010, pp. 13-14.

²¹ Sever Buzan, „Regulamentele Organice și însemnătatea lor pentru dezvoltarea organizației Bisericii Ortodoxe Române”, în *Studii Teologice*, an VIII, 1956, nr. 5-6, p. 365.

Regulamentul Organic al Valahiei (ROV) a fost pus în aplicare la 1 iulie 1831, iar *Regulamentul Organic* din Moldova (ROM), la 1 ianuarie 1832, deși au fost confirmate de Poartă doar cu ocazia Convenției de la Sankt Petersburg din 17/29 ianuarie 1834.

Alegerea ierarhilor

Prerogativa alegerii ierarhilor aparținea membrilor Soborului Țării. Acesta era alcătuit din episcopi, egumeni și boieri. De cele mai multe ori părerea domnitorului era hotărâtoare în privința alegerii. Urma apoi „alegere canonică” sau ipopsifierea, dintre mai mulți candidați, fiind confirmat întotdeauna cel ales înainte de Sobor. Această alegere canonică doar de către un sinod episcopesc era o procedură pur formală, realizată „după săvârșirea alegerii, pentru respectarea principiului strict canonic potrivit căruia arhiereul se alege de către arhieriei”²².

Tradiția participării laicilor din Soborul Țării la alegerea ierarhilor a fost asumată și de cei care au redactat Regulamentele organice. Soborul era înlocuit acum de *Adunările Obștești Obișnuite* (forurile legislative ale țării), la care aveau posibilitatea să participe însă și boierii de treapta întâi, care nu erau membri ai acestei Adunări. Criteriile pe care Regulamentele le prevedeau pentru candidați erau următoarele: să fie clerici pământeni, să fi dat dovadă de o pilduitoare evlavie, de bune științe și dovedite vrednicii. După alegerea de către Adunare, urma întărirea alegerii de către Domnitor, apoi înscăunarea după canoanele bisericești²³. Mitropolitul era ales

---

²² Gheorghe Cronț, *Alegerea ierarhilor în Biserica ortodoxă*, București, 1937, pp. 45-57; Liviu Stan, *Mirenii în Biserică. Studiu canonic-istoric*, Sibiu, 1939, pp. 531-538.

²³ ROV, c. VIII, art. 359 și ROM, c. IX, art. 411.

dintre episcopii în funcțiune și urma să fie întărit canonic de Patriarhia de Constantinopol, conform vechiului obicei²⁴.

Judecarea ierarhilor

Regulamentul Organic prevedea și situația în care un ierarh putea să-și piardă scaunul. În această chestiune, regulamentele din cele două principate au fost puțin diferite.

În Muntenia, mitropolitul și episcopii puteau fi înlăturați pentru abateri duhovnicești, precum și din motive politice: „Mitropolitul și episcopii vor fi nestrămutați într-ale lor numiri, afară numai la întâmplare de abateri din duhovniceștile lor datorii și de o purtare politicească vătămătoare statului, dovedită de Obișnuita Obșteasca Adunare și cunoscută de domn”²⁵.

În schimb, în Moldova, acest aspect a fost precizat mai clar. Pentru abateri duhovnicești, ierarhii urmau să fie judecați de 12 arhieriei eparhioți și titulari din Principate, iar pentru abaterile politice, de o comisie, formată din 12 arhieriei și 12 boieri mari (care nu aveau voie să fie rude sau dușmani declarați ai arhieriei judecat), aleși de Adunarea Obștească, dar în lipsa episcopilor și a mitropolitului. Membrii comisiei urmau să voteze nominal o sentință. Raportul cu votul majoritar trebuia înaintat Domnitorului. Dacă acuzația se dovedea întemeiată, se trimetea Patriarhului de Constantinopol, spre caterisire, iar dacă se dovedea neîntemeiată, reclamantul își pierde rangul boieresc (dacă era boier) sau era pedepsit după Pravile (dacă nu era boier). Potrivit prevederilor Regulamentului faptele politice care îl fac pe episcop pasibil de pedeapsă sunt: „când vor întărâta răzvrătire cu tulburarea norodului și când se vor împotrivi la poruncile Domnului acelea legiuite și cunoscute de Obșteasca Adunare pe temeiul pravilelor și a<1> reglementului”²⁶.

²⁴ ROV, c. VIII, art. 360 și ROM, c. IX, art. 412.

²⁵ ROV, c. VIII, art. 361.

²⁶ ROM, c. IX, art. 413.

Atribuțiile extraecleziastice ale ierarhilor

Regulamentele Organice au prevăzut rolurile politice pe care trebuiau să le îndeplinească membrii clerului superior.

În primul rând, mitropoliții și episcopii, atât în Moldova cât și în Țara Românească, urmau să facă parte, de drept, din organul legislativ al principatelor, anume *Adunarea Obștească Obișnuită*. Mai mult, mitropolitul deținea rolul de președinte al acestei Adunării (ROV, c. I, art. 45-48; ROM, c. I, art. 48-49)²⁷.

În al doilea rând, ierarhii urmau să supravegheze buna și corecta evidență a actelor de stare civilă, ținută de preoți, sub controlul *Departamentului trebilor dinlăuntru*, departament care avea atribuții similare unui minister de interne (ROV, art. 115; ROM, art. 139)²⁸.

În al treilea rând, ierarhii au deținut largi prerogative judecătorești. Atât la Mitropolie, cât și la eparhiile sufragane existau încă din secolele anterioare *consistorii și dicasterii*. Existența și jurisdicția acestora au fost recunoscute și de Regulamentele Organice. Membrii acestor organisme erau preoți, arhimandriți, protopopi și alți demnitari bisericești, numiți de ierarh. *Consistoriul* judeca procese bisericești, de natură confesională. *Dicasteriile* erau conduse de vicar (locțiitorul episcopului) și judecau probleme disciplinare și matrimoniale (divorțuri). Rolul lor era mai mult constatativ și consultativ, decizia luată de aceste foruri fiind valabilă numai după aprobarea de către episcop²⁹.

Cea mai înaltă instanță judecătorească bisericească era cea de la Mitropolie. La ședințele Dicasteriei din capitală

---

²⁷ Sever Buzan, „Regulamentele Organice și însemnătatea lor pentru dezvoltarea organizației Bisericii Ortodoxe Române”, p. 369.

²⁸ Ion Țuțuianu, *Statul și Biserica românească în epoca premodernă. Studiu juridic*, Bacău, 2003, pp. 72-73.

²⁹ Nicolae Dobrescu, *Studii de istoria Bisericii Române contemporane*, vol. I (1850-1895), București, 1905, p. 43.

aveau dreptul să participe boieri din Divan, episcopi eparhioți, episcopi titulari și ierarhi din Patriarhiile orientale aflați în vizită în țările române. Pe rolul acestei instanțe de judecată erau înscrise *processe cu caracter bisericesc*, diferende dintre clerici, apoi cele privitoare la averea Bisericii, dar și cele referitoare la familie și persoane individuale. Era abilitată să dea sentințe în cauze civile (neînțelegerile între soți, divorțuri, desfacerea logodnei, neînțelegeri dintre părinți și copii, neînțelegeri în privința zestrei, moștenirii, anulare de testamente), dar și în cauze penale (violuri, incesturi, răpirile de fecioare, seducție, prostituție, bigamie și sodomie).

Mitropolitul, în calitate de întâistător bisericesc, deținea independență totală asupra litigiilor bisericești. El dădea sentințe civile sau penale, acestea fiind îndeplinite fie de clerici, fie de slujbași laici. Nu avea obligația să raporteze Domnului sentința dată. Dicasteriile eparhiale, care aveau jurisdicție în chestiunile matrimoniale au fost desființate prin Decretul Organic emis de Alexandru Ioan Cuza. Toate chestiunile matrimoniale au fost preluate de tribunalele civile³⁰.

Cea mai importantă sarcină politică a mitropoliților urma să fie prezidarea Adunării pentru alegerea Domnitorului (*Adunarea Obștească extraordinară*). Atât mitropoliții, cât și episcopii urmau să facă parte de drept din aceste organisme, mitropolitul fiind președinte de drept a acelei Adunări, iar în lipsa acestuia, episcopul cel mai înalt în rang. Adunarea Obștească extraordinară din Muntenia era compusă din 190 de membri, iar cea din Moldova din 130 de membri. Procedura alegerii Domnului era similară în cele două Principate.

---

³⁰ Mircea Păcurariu, „Dicasteria și Consistoriul Mitropoliei Ungrovlahiei”, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. 87, 1959, nr. 7-10, pp. 961-979; Gheorghe Cronț, „Instanțele de judecată al Bisericii din țările Române în secolele XIV-XVIII”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 5-6, 1976, pp. 338-359; Constanța Ghițulescu, *În șalvari și cu ișlic. Biserica, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, Editura Humanitas, București, 2004, pp. 10-23.

Adunarea se convoca în biserică, alegerea făcându-se după celebrarea Sfintei Liturghii. Mitropolitul, după o scurtă cuvântare, citea, în numele tuturor electorilor, un jurământ, cu următorul conținut: „Jur că la alegerea ce voi face nu voi fi amăgit de către vreun interes în parte sau de vreo îmbulzire străină, nici de vreo altă cugetare, ci binele și fericirea obștii îmi va fi cel dintâi scop”.

După citirea acestuia, fiecare dintre electori, cu mâna pe Sfânta Scriptură, pronunța „Jur!”. Urma apoi votarea cu buletine de vot. Doi secretari și trei asesori strângeau buletinele de vot și le predau mitropolitului. Acesta, cercetându-le declara rezultatul alegerii (ROV, art. 2, 29-43 și ROM, art. 2, 27-45). Urma apoi înscăunarea și mirungerea Domnitorului, săvârșită de mitropolit în catedrală. Noul Domn, cu mâna pe Sfânta Scriptură, rostea jurământul³¹: „Jur, în numele Sfintei Troițe, să păzesc întocmai și nestrămutat pravilele și legiuirile prințipatului Valahii/Moldovei după regulamentul cel întocmit și să fac a se păzi și a se ținea întru toată virtutea lor” (ROV, art. 44 și ROM, art. 47).

Pe lângă faptul că mitropolitul conducea procesul de alegere a domnitorului, tot el îl și înlocuia în timpul vacanței scaunului domnesc. De asemenea, mitropolitul putea îndeplini misiuni diplomatice și judeca³².

B. Noi reglementări privind alegerea ierarhilor în anii 1850-1851

În Țara Românească, la mijlocul anului 1850 situația instituției episcopatului era una neobișnuită. Nu mai exista nici un ierarh în scaun: mitropolitul Neofit trecuse la cele veșnice la 13/14 ianuarie 1850; la Râmnic, scaunul era vacant din 1840, la Buzău din 1846, iar la Argeș din 1845.

---

³¹ Ion Țuțuianu, *Statul și Biserica*, pp. 69-71.

³² Paul Bruslanowski, *Stat și Biserică în vechea Românie (1821-1925)*, pp. 16-18.

În Moldova, scaunul mitropolitan a rămas vacant după trecerea la cele veșnice a lui Meletie Lefter Brandaburul (1848); existau doar ierarhii de Roman (Veniamin Roset) și Huși (Sofronie Miclescu).

Nemaieexistând vechile Adunări obștești, Guvernele Principatelor nu au știut cum să procedeze în cazul alegerilor de ierarhi. Au cerut sfat la Poartă, care, după o consultare cu Rusia, a acceptat ca alegerile să se desfășoare după vechiul obicei, în adunări electorale, la care să participe, alături de membrii Divanurilor, și alți demnitari, precum și *12 persoane din cler*. În Moldova la alegeri aveau dreptul să participe cei mai importanți membri „ai clirosului și din egumenii pă-mânteștilor mănăstiri”, din câte patru boieri din fiecare din cele dintâi ranguri³³.

Alegerile din Țara Românească s-au desfășurat în zilele de 14-15 septembrie 1850, fiind aleși: mitropolitul Nifon și episcopii Calinic al Râmnicului († 1868), Filotei al Buzăului (pus în retragere la 19 iunie 1859), Climent al Argeșului († 1862).

În Moldova, Sofronie Miclescu a fost ales mitropolit la 10 februarie 1851 (suspendat în 1860); în aceeași zi a fost ales și Meletie Istrate episcop la Huși († 1857).

Aceste alegeri de ierarhi au fost ultimele săvârșite până la decretul lui Cuza de numire a episcopilor din anul 1865.

---

³³ Gheorghe Cronț, *Alegerea ierarhilor în Biserica ortodoxă*, pp. 51-52 și 57-58; Liviu Stan, *Mirenii în Biserică*, pp. 579-582; Corneliu G. Zăvoianu, „Mitropolitul Nifon Primat al României (1850-1875). Viața și activitatea”, în *Studii Teologice*, seria a III-a, LII, 2000, nr. 3-4, p. 20.